

Keuzes voor de toekomst: studenten en leerlingen begeleiden bij drempels in het hoger onderwijs

januari 2023

Deze handreiking is speciaal bedoeld voor schooldecanen en loopbaanbegeleiders. De Inspectie van het Onderwijs publiceerde twee onderzoeken naar zelfselectie: naar drempels die mbo'ers, havisten en vwo'ers ervaren bij de keuze om wel of niet naar het hoger onderwijs te gaan. En naar drempels bij de keuze voor een specifieke opleiding in het hoger onderwijs. Deze handreiking licht de aanbevelingen toe die van belang zijn voor decanen en loopbaanbegeleiders.

De onderzoeken tonen aan dat leerlingen en studenten soms afzien van vervolgonderwijs, of kiezen voor een andere opleiding in het hoger onderwijs dan voor de opleiding die hun voorkeur heeft. Dit heeft dan niet te maken met de inhoud van de opleiding of met de kwalificaties van de leerling of student, maar met bezwaren die hier los van staan. Dergelijke bezwaren, of drempels die leerlingen en studenten ervaren, zijn bijvoorbeeld de instructietaal, extra kosten, of het feit dat er een selectieprocedure is. Sommige groepen scholieren en studenten zijn hier gevoeliger voor dan anderen. Dat laatste maakt het des te belangrijker hier in het studiekeuzetraject alert op te zijn.

Voorbeelden van groepen met risico op zelfselectie

- Faalangst
- Ouders zonder ervaring met hoger onderwijs
- Gezin met laag inkomen
- Vrouw
- Examenstress

Voorbeelden van drempels in het hoger onderwijs

- (Extra) kosten van hoger onderwijs
- Instructietaal van de opleiding
- Numerus fixus
- Imago dat hbo 'moeilijk' is
- Streng bindend studieadvies

Twee onderzoeken naar zelfselectie

In 'Wel of niet naar de hogeschool? Achterliggende mechanismen van onbedoelde zelfselectie in het keuzeproces van mbo 4-studenten' is systematisch onderzoek gedaan naar de bewuste of onbewuste overwegingen door mbo 4-studenten om al dan niet door te studeren.

Het onderzoek 'Onbedoelde zelfselectie: drempels die gekwalificeerde jongeren ervan weerhouden om een specifieke opleiding in het hoger onderwijs te kiezen' is het tweede onderzoek naar zelfselectie op weg naar het hoger onderwijs. Het beschrijft welke rol zelfselectie speelt bij de afweging die mbo-4-studenten en havo- en vwo-scholieren maken om al dan niet voor hun favoriete opleiding in het hoger onderwijs te kiezen.

De volledige onderzoeken vindt u op onderwijsinspectie.nl, en via de links hierboven. U kunt ook de QR-codes scannen.

Wel of niet naar de hogeschool

Drempels voor opleidingen

Aanbevelingen voor schooldecanen en loopbaanbegeleiders

1. Bedenk dat bepaalde achtergrondfactoren jongeren kunnen belemmeren bij hun keuzes voor de toekomst. Voer het gesprek hierover

Leerlingen en studenten met een risico op zelfselectie treffen we vooral aan onder groepen met kenmerken die min of meer vastliggen. Geslacht of de opleiding van ouders zijn moeilijk te veranderen. Decanen en schoolloopbaanbegeleiders zouden in hun keuzebegeleiding met deze specifieke groepen rekening kunnen houden. Naar wie kan je voor hulp bij het schrijven van een motivatiebrief? Waar vind je informatie over tegemoetkomingen en beurzen? Met wie kan je praten over de cultuur in het hoger onderwijs? Ook is het raadzaam te achterhalen waarom sommige jongeren meer moeite lijken te hebben met bepaalde drempels dan anderen. Hierover kan het gesprek in de klas of met de decaan of loopbaanbegeleider worden aangegaan: welke drempels worden er door wie ervaren en waarom? En hoe gaan verschillende leerlingen en studenten hiermee om?

2. Breng kwetsbare groepen in kaart

Ga in de klas of op de school na hoeveel leerlingen met een risico op zelfselectie 'in huis' zijn. In een aantal gevallen zijn kwetsbare groepen zo klein dat generiek beleid weinig zin heeft. In deze gevallen liggen individuele gesprekken meer voor de hand. Zo bleken er in het onderzoek relatief weinig faalangstige leerlingen en studenten te zijn, mogelijk is dat op uw school ook het geval.

3. Stem voorlichting en/of aanpak specifiek af op groepen leerlingen en studenten

In het voortgezet onderwijs zou leerlingbegeleiding en -voorlichting zich meer kunnen richten op zelfselectie die samenhangt met persoonlijkheidskenmerken (zoals faalangst, examenstress), terwijl in het mbo de factoren die structureel ten grondslag liggen aan kansongelijkheid, zoals sociaaleconomische status en migratieachtergrond, voorop zouden kunnen staan.

4. Maak de drempel alvast minder hoog

Bij het verlagen van een aantal drempels kan het toeleverend onderwijs mogelijk ook een rol vervullen. Sluit de Engelse taalvaardigheid van mbo'ers, havisten en vwo'ers voldoende aan bij het gevraagde niveau in het hoger onderwijs, of is extra aandacht in

het curriculum gewenst? Ook kan de school haar leerlingen of studenten tijdig bewust maken van het belang dat selectieve opleidingen hechten aan hoge(re) cijfers, of ervaring met bestuurszaken of vrijwilligerswerk. Begeleiding van het studiekeuzeproces zou al in het eerste schooljaar van het voortgezet onderwijs of het mbo kunnen beginnen.

5. Wees alert op negatieve keuzes

Maak onderscheid tussen een 'positieve' keuze om niet verder te studeren - de student kan prima aan de slag op de arbeidsmarkt en ambieert dit ook - en een 'negatieve' keuze om niet verder te studeren: de student zou wel graag verder gaan in het hbo, maar laat zich toch weerhouden. Hetzelfde geldt voor de opleidingskeuze: wordt de keuze bijvoorbeeld gemaakt vanuit de context dat thuis geen ervaring met het hoger onderwijs is en zijn er zo drempels die er vanuit een ander perspectief niet of nauwelijks zijn? Aandacht voor bijvoorbeeld de angst voor Engels als instructietaal of aandacht voor het risico van afwijzing bij selectieve opleidingen kan helpen bij een weloverwogen keuze voor een vervolgstudie.

Voorafgaand aan het grootschalige onderzoek naar zelfselectie vroegen we schooldecanen naar hun ervaringen met studenten en leerlingen die ‘wel willen, maar niet durven’. Welke belemmeringen ervaren studenten en leerlingen volgens de decanen? Hier volgt de samenvatting.

Ervaren belemmeringen vanuit opleidingskenmerken

Numerus fixus:

- slechte informatievoorziening over selectieprocedure en -eisen
- beperkt aantal meeloopmomenten
- planning: selectiemomenten vallen samen met toetsweken (o.a. probleem bij pabo's)
- hoge eisen: wiskundeniveau, cijfergemiddelde, certificaten, cv, zomerscholen en prestaties
- belasting: intensieve procedure; hoeveelheid te bestuderen stof en voorbereiding

Afzien door slechts één kans te hebben:

- aanmelding: slechts eenmaal mogen aanmelden voor een opleiding geneeskunde, tandheelkunde, fysiotherapie of mondzorgkunde
- bindend studieadvies: bang de 60 studiepunten niet te halen

Imago:

- keuzegidsscore, nut/duur (mbo'ers), prestige (UC) of 'academisering' (hbo) schrikt af
- baanperspectief: weinig baankans of liever gelijk geneeskunde doen i.p.v. verpleegkunde en daardoor stapelen

Competitie en cultuur: dit schrikt (mbo'ers) af, leven moet leuk blijven

Engelstaligheid: bang niveau niet te halen

Functiebeperking: weinig begeleiding voor studenten met een functiebeperking

Ervaren belemmeringen vanuit leerlingkenmerken

- **Geslacht:** meisjes zijn sneller onzeker, jongens vaker te laat met voorbereiden
- **Faalangst:** bang voor te hoog niveau en afwijzing (o.a. University College)
- **Sociale vaardigheden:** opzien tegen gesprek of eng vinden om contact te leggen
- **Druk vanuit ouders over het beroepsperspectief:** o.a. ontmoedigen bij weinig baankansen, werken met je handen benadrukken of juist de wens om in hun voetsporen te treden
- **Sociaal-economische status:** kansen kopen en hulp kunnen bieden bij aanmelding en selectie; weinig inhoudelijke of financiële steun kunnen bieden

Ervaren belemmeringen door kosten hoger onderwijs

- Hoge kamerhuur
- Leenstelsel
- Hoge kosten privé-opleiding
- Angst geen hypotheek te kunnen krijgen